

Ірина Олександрівна КРЮКОВА

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування
Одеського державного аграрного університету
ORCID ID: 0000-0002-0577-6364
E-mail: kryukovaia1@rambler.ru

**РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРІОРИТЕТІВ**

Крюкова, І. О. Реалії та перспективи розвитку аграрного сектору України у контексті європейських пріоритетів / Ірина Олександрівна Крюкова // Український журнал прикладної економіки. – 2021. – Том 6. – № 1. – С. 124 – 131. – ISSN 2415 – 8453.

Анотація

У статті розглянуто основні показники і тенденції сучасного стану розвитку аграрного сектору національної економіки. Дана оцінка результативності господарювання підприємств сільського господарства у порівнянні з іншими видами економічної діяльності. Досліджено пріоритетні шляхи реалізації аграрної політики країн ЄС у стратегічній перспективі. Обґрунтовано ключові пріоритети стратегічного розвитку вітчизняного аграрного сектору у контексті сучасних євроаграрних тенденцій, якими мають стати: 1) пільгове оподаткування при відродженні галузі тваринництва; 2) активний розвиток та підтримка інноваційної діяльності; 3) формування сприятливого інвестиційного клімату; 4) удосконалення механізму доступу агровиробників до фінансових ресурсів при державній підтримці галузі. Основними напрямками забезпечення реалізації стратегічних завдань за сучасних умов розвитку вітчизняного аграрного сектору постають такі: створення екологічних агроферм, органічне землеробство та тваринництво, відродження порід сільськогосподарських тварин без геномодифікованого потенціалу продуктивності, проекти із захисту та відродження екологічного агросередовища. Одним з інструментів вирішення цих завдань може розглядатись соціально відповідальний аграрний бізнес.

Ключові слова: аграрний сектор, сільськогосподарське виробництво, сільські території, аграрний ринок, агропродукція, країни ЄС, агробізнес.

Iryna KRYUKOVA

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Accounting and Taxes,
Odesa State Agrarian University

**REALITIES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR OF
UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN PRIORITIES**

Abstract

Introduction. *The agrarian sector of Ukraine identifies the main priorities for the development of the national economy today. Implementation of the tasks of Ukraine's strategic partnership with the European Union should take the key trends of the common European agrarian policy and agribusiness. The most important ones of them are necessary to ensure further effective cooperation and increase the competitiveness of the national agri-food sector in Ukrainian and European markets.*

The purpose *is an assessment of the current state of development in the agrarian sector of Ukraine in comparison with the key trends of agricultural production in the EU and identify areas for its further development.*

Results. *The main indicators and trends of the modern state of development in the agrarian sector in the national economy are considered in the article. The assessment of the performance of*

agrarian enterprises in comparison with other types of economic activity has been given. The priority ways of implementing the agrarian policy of the EU countries in a strategic perspective have been investigated. The main directions for the development of the national agrarian sector in the context of modern European trends are: 1) preferential taxation, in particular, with the revival of the livestock industry, 2) active development of innovative activities, 3) creation of a favorable investment climate, 3) improvement of agricultural producers' access to financial resources and state financial support. The main directions to achieve these goals in the national agrarian sector should be: 1) improvement of the national agrarian policy; 2) the completion of the land agrarian reform, 3) the search for effective mechanisms for attracting private investment to agriculture, 4) state and regional programs to support rural areas, 5) the formation of chains of additionally created agricultural value.

Conclusions. *The main ways to implement these strategic objectives in the modern conditions of development of the national agrarian sector are: the creation of eco-agricultural farms, organic farming and animal husbandry, the revival of breeds of farm animals without genetically modified potential, projects to protect the ecological environment. The socially responsible agrarian business can be considered as one of the perspective directions for solving these problems.*

Keywords: *agrarian sector, agricultural production, rural areas, agrarian market, agrarian product, EU countries, agrarian business.*

JEL classification: Q18

Вступ

Аграрне виробництво – базовий сектор національної економіки, який на державному рівні визначений стратегічним пріоритетом розвитку економіки України. Аграрний сектор сьогодні є основою формування та нарощування експортного потенціалу, забезпечення продовольчої безпеки країни та вирішення актуальних соціально-економічних завдань розвитку сільських територій. Аграрний сектор є стратегічним вектором подальшого розвитку національної економіки, зокрема у контексті активізації євроінтеграційних трансформацій. Поряд з цим, існуючі тенденції загострення конкурентної боротьби, ускладнення характеру дії факторів бізнес-середовища вимагають обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку вітчизняного аграрного сектору з урахуванням ключових параметрів національного і європейського аграрних ринків.

Проблеми забезпечення сталого і динамічного розвитку аграрної сфери тривалий час постають у теоретичній, методичній і практичній площині наукових досліджень відомих вчених-аграрників, серед яких потужний вклад зробили: Андрійчук В.Г., Зубець М.В., Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Мармуль Л.О. Месель-Веселяк В.Я., Присяжнюк М.В., Россоха В.В., Саблук П.Т., Третяк А.М., Федоров М.М., Шпикуляк О.Г., Юрчишин В.В. та ін. Віддаючи належне ґрунтовним дослідженням, проведеним вітчизняними вченими, слід зазначити, що динамічний характер факторів бізнес-середовища, які здійснюють вплив на розвиток аграрного сектору національної економіки, та його надзвичайна важливість для національної економіки зумовлюють актуальність постійних досліджень його стану та перспектив розвитку.

Мета статті

Метою статті є оцінка сучасного стану розвитку аграрного сектору України в порівнянні з ключовими тенденціями сільськогосподарського виробництва у країнах ЄС та визначення напрямів його подальшого розвитку.

Вклад основного матеріалу дослідження

Розвиток національного аграрного сектору протягом останніх років характеризується загостренням складних соціально-економічних проблем, ключовими з яких постають: незавершеність земельної реформи, нестача фінансових ресурсів галузі, низький рівень інноваційної активності і матеріально-технічного забезпечення, зникнення окре-

мих галузей сільськогосподарського виробництва [1], занепад соціальної інфраструктури сільських територій та низький рівень якості життя сільського населення. Поряд з цим, незважаючи на наявність складних проблем сучасного розвитку, сільське господарство залишається однією з найбільш сталих і динамічних за темпами розвитку видів економічної діяльності національної економіки.

За 2019 р. частка сільського лісового та рибного господарства у структурі ВВП країни становила 8,9% та протягом останніх років характеризується тенденцією скорочення, що є характерним для структурного співвідношення видів діяльності економіки країн, які підвищують рівень економічного розвитку [2]. У країнах Європейського Союзу частка сільського господарства у структурі сукупного ВВП складає 1,3% [3].

У світовому рейтингу країн за рівнем забезпечення продовольчої безпеки 2020 позиції України покращились, і сьогодні країна посідає 54 місце (63,0 бали) зі 178 країн. Очолюють рейтинг європейські країни: Фінляндія (85,3 бали), Ірландія (83,8 бали), Нідерланди (79,9 бали), Австрія (79,5 бали), Чехія (78,6 бали), Великобританія (78,5 бали). Основними слабкими позиціями національного аграрного сектору, за даними Economist Intelligence Unit, виявилися сільськогосподарська інфраструктура, істотні політичні та соціальні ризики [4].

Україна за рахунок власного виробничого потенціалу аграрного сектору забезпечує виробництво 75,1 млн т зерна, 15,2 млн т насіння соняшнику, 9,7 млн т овочів, 2,5 млн т м'яса в забійні вазі, 9,6 млн т молока. Поряд з цим, розвиток аграрного виробництва в Україні характеризується галузевим дисбалансом та диспропорційністю: на продукцію тваринництва приходиться близько 26,3%, інша частина представлена переважно продукцією рослинництва [2].

У структурі агровиробництва країн ЄС близько половини продукції приходиться на зернові культури - 52,8% (220,5 млрд євро), близько 38,6% займає продукція тваринництва (161,4 млрд євро). Від надання сільськогосподарських послуг та іншої діяльності агроферми отримали відповідно 20,0 млрд (4,8%) та 16,0 млрд євро (3,8%) [3].

Значним є внесок вітчизняної аграрної галузі у формування експортного потенціалу України. Частка продукції галузі у структурі експорту товарів за 2019 р. становить 44,2%. Основними експортними видами сільськогосподарської продукції вітчизняного агросектора є: зернові культури (19,2%), жири та олії тваринного походження (9%), насіння і плоди олійних рослин (5,1%) [5].

Таблиця 1. Показники результативності аграрного сектору України

Показники	2011 р.	2013 р.	2015 р.	2017 р.	2019 р.
Чистий прибуток, млрд грн.	26,8	14,9	102,8	68,9	93,2
Середній розмір чистого прибутку на 1 с.-г. підприємство, тис. грн.	562,1	300,6	2200,3	1374,0	1856,2
Частка прибуткових с.-г. підприємств, %	78,2	79,8	88,4	86,2	83,0
Середня частка прибуткових підприємств по економіці, всього, %	63,0	65,0	73,3	72,4	73,6
Рівень рентабельності операційної діяльності с.-г. підприємств, %	21,7	11,3	41,7	22,4	19,2
Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств по економіці, в середньому, %	5,0	3,9	1,0	8,8	10,2

Сформовано автором на основі [2]

Кращими показниками результативності діяльності в порівнянні з сільським господарством відрізняється сфера оптової та роздрібної торгівлі та операцій з нерухомим майном. Сільськогосподарське виробництво – єдина галузь суспільного матеріального виробництва, яка протягом останніх десяти років демонструє стабільно позитивні показники результативності діяльності, навіть за умов кризових явищ у національній економіці. Аграрний сектор національної економіки як учасник світового аграрного ринку та європейського економічного простору розвивається у контексті світових тенденцій і має враховувати ці зміни у власній аграрній політиці. На сучасному

етапі стабільному розвитку сільського господарства країн Європейського Союзу формують потенційні ризики і загрози такі ключові чинники:

- 1) зміна клімату та зміни у навколишньому природному середовищі;
- 2) скорочення різноманітності біосвіту;
- 3) високі темпи зростання населення європейських країн та збільшення потреби у продовольстві;

- 4) зниження результативності агробізнесу внаслідок дії непередбачуваних факторів (епідемії, соціально-економічні конфлікти тощо).

Сьогодні єдина аграрна політика країн ЄС сфокусована на вирішенні наступних пріоритетних стратегічних завдань:

- 1) підвищення обсягів інвестування малих ферм, так як за рахунок них відбувається скорочення рівня бідності населення країн;

- 2) нарощування обсягів інвестування в інноваційні проекти і програми розвитку сільського господарства та сільських територій;

- 3) фінансування екотехнологій виробництва продукції сільського господарства;

- 4) покращення можливостей доступу фермерів до всіх складових аграрного капіталу, зокрема до фінансових ресурсів, шляхом стимулювання механізму залучення приватних інвестицій в аграрний сектор;

- 5) реалізація єдиної аграрної політики в межах прийнятого декількома інституціональними деклараціями політики «Зеленого курсу» у розвитку аграрного сектору, заснованого на агроекологічних принципах управління;

- 6) посилення тенденцій щодо створення альянсів та розвиток міжрегіональної та міжконтинентальної агрокооперації для створення додаткових робочих місць, залучення інвестицій та нарощування обсягів виробництва агропродукції поза межами території ЄС (країни Африки, Азії, Латинської Америки) [6].

Для європейського аграрного ринку сьогодні притаманні диференціація ринків збуту сільськогосподарської продукції і продуктів харчування, активний розвиток інноваційних технологій та діджиталізація економічних відносин. Значна увага приділяється створенню аграрного продукту із високою часткою доданої вартості. Зростання вартості аграрного продукту за рахунок збільшення частки доданої вартості сьогодні постає джерелом додаткового доходу фермерів та одним із джерел інноваційного розвитку агроекономіки. Так, сукупна додана вартість аграрної галузі у країнах ЄС у 2019 р. становила 176,4 млрд євро. В розрахунку на кожен євро витрат на виробництво (проміжне споживання) сільське господарство країн ЄС отримало додатну вартість розміром 0,77 євро [3].

Валова додана вартість аграрного сектору економіки України дорівнює 358,1 млрд грн. (близько 11,8 млрд євро), що в розрахунку на 1 грн. виробничих витрат у галузі становить 0,77 грн. При цьому, темпи росту валової доданої вартості у сільському господарстві – 49,5% - є значно нижчими, ніж за іншими видами економічної діяльності (за останні п'ять років): промисловість – 200%, будівництво – 27402%, оптова та роздрібна торгівля – 191,3%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 199,3%. Питома вага аграрного сектору у валовій доданій вартості сукупного національного продукту дорівнює 10,5 % [2].

Основними причинами низьких темпів зростання доданої вартості аграрного сектору сьогодні є високий ступень імпортозалежності галузі у частині виробничих запасів (мінеральні добрива, корми, біостимулятори росту тварин), виробництво в переважній частині сільськогосподарської сировини без її подальшої промислової переробки, низький рівень техніко-технологічного оснащення значної кількості малих та середніх за розмірами аграрних бізнес-суб'єктів, перевитрати ресурсів та повільні темпи інноваційних трансформацій.

За діючих умов підтримка нарощування розміру доданої вартості у аграрному секторі відбуватиметься у розрізі таких ключових напрямів: 1) покращення доступу

аграріїв до фінансів (забезпечення доступу до фінансових ресурсів, необхідних для оновлення або придбання нових засобів виробництва); 2) забезпечення доступу до ринків ресурсів та збуту (відновлення ланцюгів постачання, регулювання питань тарифних обмежень експорту та збільшення квот на сільськогосподарську продукцію, забезпечення агровиробників доступом до необхідних знань, інновацій та інформації); 3) «розумне» регулювання галузі (зменшення регуляторного тиску з боку держави та спрощення умов ведення агробізнесу) [7,8].

За таких умов пріоритетними напрямками інституційної державної підтримки подальшого розвитку аграрного сектору у найближчій перспективі мають стати:

1) відновлення екстериторіальних режимів пільгового оподаткування агробізнесу, зокрема, малих та середніх бізнес-суб'єктів (в частині ставок єдиного податку і ПДВ за умов здійснення витрат на капіталізацію земель, будівництва тваринницьких комплексів та відродження галузей скотарства);

2) формування пільгових умов для реєстрації і створення інноваційних індустріально-аграрних парків, консультаційна, інформаційна та фінансова та організаційна підтримка інтеграційних процесів між наукою, освітою, інноваційним капіталом та агробізнесом;

3) створення пільгових умов для інвесторів, які беруть участь у фінансуванні проектів біоагровиробництва, відродження сільських територій та вирішення соціально-економічних проблем розвитку сільських поселень;

4) покращення доступу аграрних виробників до фінансових ринків шляхом використання активного механізму відшкодування частини кредитних ставок комерційним банкам за аграрне кредитування, зокрема на довгостроковій основі;

5) збільшення обсягів адресної фінансової допомоги галузям сільського господарства, які мають стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки країни та потребують підтримки для існування та розвитку (скотарство), а також галузям, які мають перспективи виходу на світові ринки (виноградарство, виноробство).

Визначальним питанням подальшого розвитку агросектору є відновлення вітчизняних виробничих потужностей з виробництва мінеральних добрив, біодобавок, стимуляторів росту тварин, 75% загальної потреби яких сьогодні забезпечується за рахунок експорту. Стратегічним кроком при цьому має стати нарощування обсягів придбання та налагодження власного виробництва органічних засобів, необхідних аграріям, що сформує додаткові перспективи виходу агропродукції та продуктів харчування на європейські ринки [9].

Фінансовим базисом реалізації програм подальшого розвитку вітчизняного аграрного сектору мають стати приватні інвестиції, за рахунок яких фінансується інноваційний розвиток у країнах Європейського Союзу. Практично незмінною протягом останніх років залишається структура джерел фінансового забезпечення інвестиційних вкладень у аграрній сфері, максимальну частку у якій займають власні кошти агропідприємств – близько 90,8%, за рахунок банківських кредитів і позик фінансується 8,5% інвестицій, 0,4% та 0,2% відповідно займають кошти Державного бюджету та місцевих бюджетів. Загальний обсяг капітальних інвестицій у галузь у 2019 р. становив 59129 млн грн [10]. Ефективними сучасними інструментами фінансового забезпечення інвестицій в агробізнес постають: використання форвардних товарних операцій, за рахунок яких придбаються виробничі запаси; використання авальованих векселів, що дозволяє оптимізувати вартість залученого капіталу; використання механізму фінансового лізингу, фінансові гарантії інвесторам з боку держави [11].

У європейській практиці агробізнесу питання залучення інвестицій вирішується за допомогою створення приватно-партнерських інвестиційних та інноваційних фондів (European Fund for Sustainable Development, Agribusiness Partners, Small Enterprise Assistance Fund, Rural Impulse Fund, Rabobank Group, Capital Alternative Investment Providers, Commonwealth Development Corporation Group), які користуються державними

гарантіями і преференціями. Значне поширення мають механізми фінансового забезпечення агробізнесу та розвитку сільських територій за рахунок грантових програм і проектів.

Для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного агросектору Україна має враховувати європейські тренди розвитку сільського господарства, сільських територій та стратегічні напрями реалізації спільної аграрної політики країн ЄС, в якості яких сьогодні розглядаються: активний розвиток органічного землеробства, підтримка лісових насаджень та реалізація екопрограм, що попереджають зміни клімату, активні розробки у сфері мікробіології, підтримка соціального розвитку сільських територій.

Разом з врахуванням цих стратегічних пріоритетів і напрямів реалізації САП європейських країн, розвиток аграрного сектору України має бути орієнтований на вирішення ключових завдань сьогоднішнього дня:

1) формування єдиної аграрної політики, гармонізованої як по вертикалі, за всіма рівнями управління (місцевим, регіональним, національним), так і по горизонталі (в межах галузевих інтересів учасників агропродовольчого ринку) з врахуванням соціально-економічної та культурної складової розвитку сільських територій.

2) Удосконалення механізму доступу аграріїв до фінансових ресурсів, завершення земельної реформи за неодмінної умови прозорого ринку обігу земель сільгосппризначення та захисту прав і інтересів селян-власників, бюджетна підтримка фінансових установ, які забезпечують аграрний сектор фінансовими ресурсами на пільгових умовах.

3) Підвищення рівня інвестиційної привабливості аграрного сектору і сільських територій, зокрема, за рахунок мораторію на зміну податкового законодавства та податкових преференцій потенційним інвесторам аграрного сектору, тимчасове звільнення інвестованого капіталу від оподаткування у об'єкти, пов'язані з галуззю скотарства і соціальною інфраструктурою сільських територій.

4) Розробка та фінансування програм адресної підтримки молоді у сільській місцевості як за рахунок державних і регіональних коштів, так і за рахунок приватно-державних інвестиційних фондів.

5) Створення регіональних виробничо-збутових ланцюгів доданої агроартистичності у найбільш дієвих організаційних формах, наприклад, у вигляді кластерних об'єднань, у яких лідери ланцюга можуть мобілізувати недержавних суб'єктів у напрямі інвестування розвитку агросектору і сільських територій та забезпечити доступ агропродукції до ринків збуту, зокрема, експортних.

Ключовими орієнтирами для вітчизняних агровиробників можуть стати програми, які сьогодні представляють найбільший інтерес для європейських інвесторів: створення й розвитку екоагроферм; органічне землеробство і тваринництво; відродження і відновлення порід сільськогосподарських рослин і тварин без генетичного модифікованого потенціалу; реалізація проектів захисту екосередовища в межах сільських територій.

Підвищений попит на світовому і європейському ринках на органічну сільськогосподарську сировину та безпечні та якісні продукти харчування мають стати стимулом для вітчизняних агровиробників у напрямі стимулювання інновацій та сертифікації агро-продукції. Серед основних напрямів інновацій у сільському господарстві в сучасних умовах пріоритет мають займати: технологічна модернізація виробництва, створення «розумних» ферм, використання біотехнологій (біопестициди, біодобрива, біопаливо, біостимулятори росту тварин), індивідуалізація продуктової лінійки агровиробників (на засадах впровадження кластерних механізмів переробки сільськогосподарської сировини та виробництва кінцевих продуктів харчування із власними каналами просування на ринок).

За сучасних умов дефіциту державного бюджету та обмеженості можливостей держави щодо підтримки аграрного сектору, вирішення завдань фінансового

забезпечення розвитку аграрної сфери вимагає від агровиробників нової парадигми економічного мислення та підвищення рівня соціальної відповідальності. Механізм соціальної відповідальності бізнес-суб'єктів аграрного сектору поряд із традиційним складовими (прозорість оподаткування, екологічна відповідальність, якість та безпека продукції) має враховувати й потреби сільських територій, відродження яких в найближчій перспективі без приватних інвестицій та фінансової допомоги неможливе.

Обґрунтування перспективних напрямів розвитку аграрного сектору національної економіки сьогодні неможливе без остаточного вирішення стратегічного питання галузі – завершення аграрної земельної реформи. На думку вітчизняних вчених, вирішення цього завдання має ґрунтуватися на основі Державної цільової програми розвитку земельних відносин, пріоритетами якої має стати розв'язання соціально-економічних та екологічних проблем сільського землекористування, удосконалення економічних і правових відносин прав власності на землю, що сформує передумови інвестиційно привабливого сільськогосподарського землекористування та забезпечить розвиток національної інфраструктури земельного ринку [12].

Потужний експортний потенціал агропродукції національної економіки сьогодні орієнтований переважно, на країни ЄС та Азії, які займають близько 75% у структурі експорту сільськогосподарської продукції [5]. Поряд з цим, європейський аграрний ринок спроможний самостійно забезпечити потреби у агропродукції та продуктах харчування. У 2019 р. сума експорту агропродукції у країнах ЄС (151,2 млрд євро) на 31,9 млрд євро перевищила суму імпорту (119,3 млрд євро). За останні роки стабільним трендом зростання визначається на європейському ринку імпорту насіння олійних культур та рослинних олій (окрім пальмового та оливкового), що може сформувати окремий ринковий сегмент для українських агровиробників [3]. Разом з тим, квотні обмеження та аграрна політика контролю європейських країн щодо експорту агропродукції і продуктів харчування з України мають стати стимулом диференціації географічної структури національного експорту в напрямі країн Північної Африки та Китаю.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Аграрний сектор України є визначальним для національної економіки з точки зору забезпечення продовольчої безпеки та формування експортного потенціалу. Нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема, продукції рослинництва, свідчить про потужний виробничий потенціал галузі. Сільське господарство є єдиним видом економічної діяльності національної економіки, який протягом останніх років демонструє стабільну динаміку показників результативності діяльності – рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств становить 19,2% у порівнянні з 10,2% в середньому на національній економіці. Разом з тим, сучасний стан аграрного виробництва визначається дисбалансом розвитку рослинництва і тваринництва. Частка додатної вартості аграрного сектору є значно нижчою, ніж у країнах ЄС, а темпи її приросту є найнижчими серед всіх видів економічної діяльності України.

З урахуванням пріоритетних завдань реалізації аграрної політики країн ЄС, основні напрями подальшого розвитку вітчизняного аграрного сектору мають концентруватись у напрямі розвитку органічного землеробства, впровадження біотехнологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва, створення «розумних» агрофірм та реалізації проектів відродження сільських територій.

Вирішенню цих завдань має сприяти спільна аграрна політика всіх рівнів господарського управління (як по вертикалі, так і по горизонталі), орієнтована на удосконалення механізму доступу аграріїв до фінансових ресурсів, підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору та сільських територій, створення регіональних виробничо-збутових ланцюгів доданої агровартості, завершенні земельної реформи з

урахуванням безумовного захисту інтересів селян-власників земельних ділянок та підвищення рівня соціальної відповідальності бізнес-суб'єктів аграрної сфери.

Список літератури

1. Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку). Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 1008с.
2. Сільське господарство України. 2019: стат зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2019. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_sg_Ukr_2019.pdf
3. Eurostat. Official web-site. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/home>
4. Rankings and trends. Global Food Security Index. URL: <https://foodsecurityindex.eiu.com/index>.
5. Зовнішня торгівля України. 2019: стат зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2019. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/Zov_torg.pdf.
6. EU agricultural in numbers. Performance of the agricultural sector. 2020. European Commission. Official web-site. URL: <https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027>.
7. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій. *Економіка АПК*. 2017. № 2. С. 5-16.
8. Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 37-45.
9. Marmul L., Krukovskaya E. Certification of agrarian enterprises-producers of organic production order to enter European markets. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. No 4. PP. 209-216.
10. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності у 2019 р. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Михайлов А.М. Фінансові інструменти формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки в умовах глобалізаційних викликів. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 52-57.
12. Третяк А.М., Третяк В.М., Скляр Ю.М., Капінос Н.О., Третяк Н.А. Концепція Державної програми розвитку земельних відносин на Україні на період до 2030 року. *Агросвіт*. 2020. № 19-20. С. 24-30. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/19-20_2020/5.pdf.

References

1. Prsyazhnyuk, M.V., Zubecz, M.V., Sabluk, P.T. (2011). Agrarnyy sektor ekonomiky Ukrayiny (stan i perspektyvy` rozvytku). [Agrarian sector of the economy of Ukraine (state and prospects of development)]. NNC IAE. Kyiv. Ukraine.
2. «Silske gospodarstvo Ukrainy (2019)». Agriculture of Ukraine. 2019. Derzavna sluzhba statystyky Ukrainy. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Eurostat. Official web-site. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/home>.
4. Rankings and trends. Global Food Security Index. Available at: <https://foodsecurityindex.eiu.com/index>.
5. «Zovnishnya torhivlya Ukrainy (2019)». Derzavna sluzhba statystyky Ukrainy. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv. Available at: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_sg2019_pdf.pdf.
6. EU agricultural in numbers. Performance of the agricultural sector. 2020. European Commission. Official web-site. Available at: <https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027>.
7. Malik, M.J., Shpykulyak, O.G. (2017). «Development of agrarian entrepreneurship in the conditions of institutional transformations». *Ekonomika APK*. no 2, pp. 5-16.
8. Mesel-Veselyak, V.Ya., Fedorov, M.M. (2016). «Strategic directions of development of the agrarian sector of the economy of Ukraine». *Ekonomika APK*. no 6, pp. 37-45.
9. Marmul, L., Krukovskaya, E. (2018). «Certification of agrarian enterprises-producers of organic production order to enter European markets». *Baltic Journal of Economic Studies*. no 4, pp. 209-216.
10. Kapitalni investycii za vydami ekonomichnoi diyalnosti (2019). Derzavna sluzhba statystyky Ukrainy. [Capital investments by type of economic activity in 2019. State Statistics Service of Ukraine]. Kyiv. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Myhaylov, A. (2019). «Financial instruments for the formation of investment resources in the agrarian sector of the national economy in the context of globalization challenges». *Ekonomika APK*. no. 3, pp. 52-57.
12. Tretyak, A.M., Tretyak, V.M., Sklyar, Yu.M., Kapinos, N.O., Tretyak, N.A. (2020). «The concept of the State program for the development of land relations in Ukraine for the period up to 2030». *Agrosvit*. no 19-20, pp. 24-30.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2021 р.